NATUR VÅRDS VERKET

Så bildas naturreservat

svar på vanliga frågor från markägare

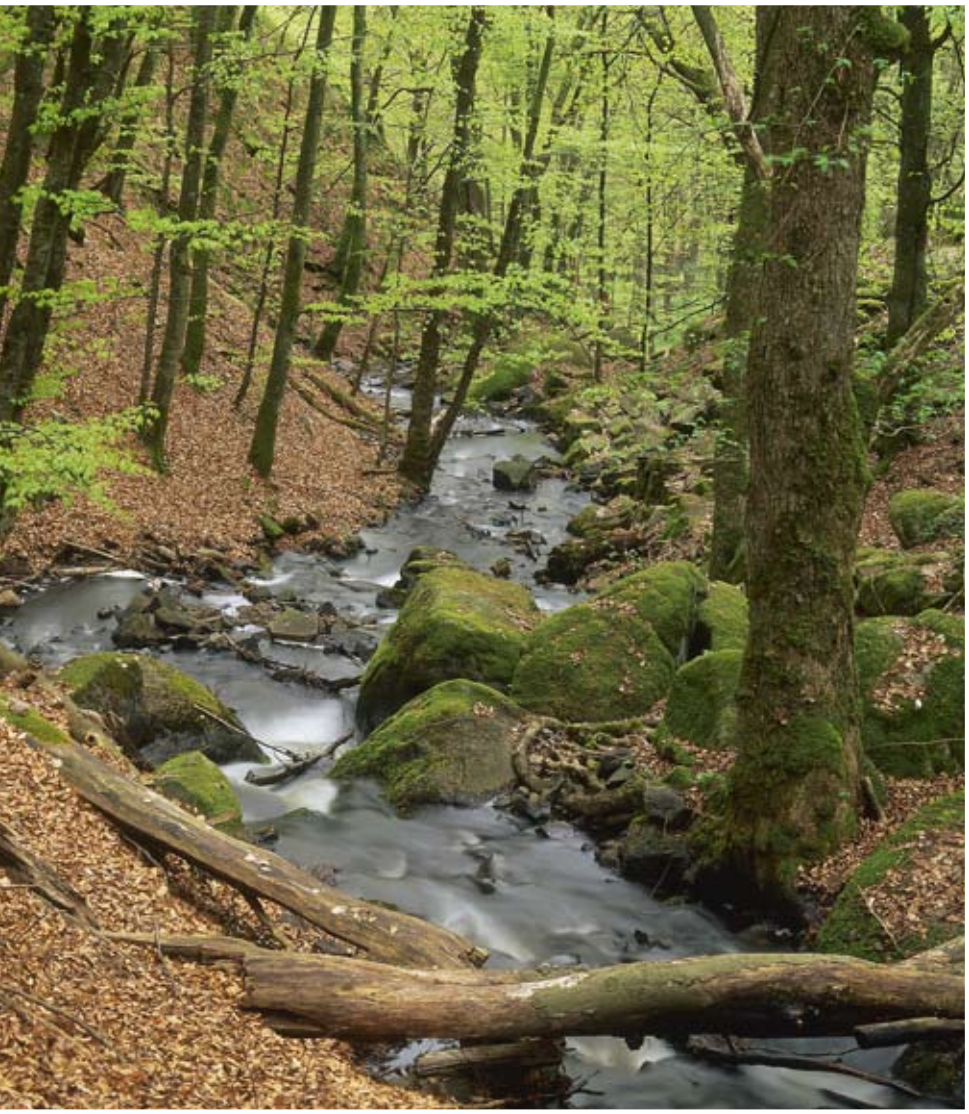

Så bildas ett naturreservat – en snabbguide

Inventering, samråd och förslag

- Länsstyrelsen inventerar värdefulla områden. Länsstyrelsen samråder med Naturvårdsverket om vilka områden som är särskilt skyddsvärda och därför bör bli naturreservat (se fråga 5).
- Länsstyrelsen informerar dig som är markägare om områdets naturvärden, samråder med dig om hur naturvärdena kan bevaras, och redogör för hur det går till att bilda naturreservatet (se fråga 6).
- Länsstyrelsen tar fram ett förslag till beslut om naturreservat och samråder med dig. Förslaget innehåller syfte, föreskrifter och skötselplan (se fråga 16).
- Lantmäteriet stakar ofta ut det blivande naturreservatets preliminära gränser på länsstyrelsens beställning (se fråga 7).

Värdering och förhandling

- Länsstyrelsen anlitar en från staten fristående värderingskonsult som gör en värdering av hur marknadsvärdet för din mark påverkas av de begränsningar i pågående markanvändning som föreskrifterna innebär (se fråga 12).
- Staten förhandlar med dig, oftast med hjälp av en extern förhandlare, om att antingen ersätta dig för det intrång i den pågående markanvändningen som reservatet innebär eller köpa den del av marken som ska ingå i reservatet (se fråga 14).

Avtal och remiss

- När förhandlingarna är avslutade skriver staten ett avtal med dig om att antingen köpa din mark eller att betala ut intrångsersättning till dig (se fråga 18).
- Under arbetets gång sänder länsstyrelsen ut reservatsförslaget på remiss till andra myndigheter och organisationer. Som markägare har du möjlighet att lämna synpunkter (se fråga 16).

Beslut

- Länsstyrelsen fattar beslut om att bilda naturreservatet (se fråga 17). När beslutet börjar gälla (”vunnit laga kraft”) markerar länsstyrelsen ut reservatsgränserna, oftast med hjälp av lantmäteriet.

Så bildas naturreservat

svar på vanliga frågor från markägare

Naturreservat bildas för att långsiktigt bevara och utveckla naturmiljöer med ett särskilt stort värde för djur, växter och människor. Naturreservaten är en del av vårt natur- och kulturarv som vi sparar åt oss och kommande generationer. Naturreservat kännetecknas av en mångfald variationsrika naturmiljöer, till exempel gamla skogar, slåtterängar, myrar och vattendrag.

I denna broschyr berättar vi hur det går till att bilda naturreservat. Här får du som är markägare eller annan sakägare svar på frågor om naturreservat. Vi hoppas också att broschyren ska underlätta kontakten mellan dig och de berörda myndigheterna. För dig som vill veta mer om varför naturreservat bildas finns broschyren ”Naturreservat i Sverige”.

1 Vad är ett naturreservat?

Ett naturreservat är ett värdefullt område som skyddas med stöd av miljöbalken (SFS 1998:808). Naturreservatet har särskilda bestämmelser om skydd och skötsel. Vilka föreskrifter som gäller varierar mellan olika reservat, bland annat beroende på områdets karaktär och vilka naturvärden man vill skydda. För varje naturreservat finns en skötselplan som beskriver hur området ska förvaltas för att tillgodose syftet med områdesskyddet. Vem som helst kan äga ett naturreservat, till exempel privatpersoner, bolag, staten, kommuner, stiftelser eller allmänningar.

2 Varför bildas naturreservat?

Riksdagen har antagit 16 mål för miljökvaliteten i Sverige. Syftet med målen är att:

- främja människors hälsa
- värna den biologiska mångfalden och naturmiljön
- ta tillvara kulturmiljön och de kulturhistoriska värdena
- bevara ekosystemens långsiktiga produktionsförmåga
- trygga en god hushållning med naturresurserna

Miljökvalitetsmålen innebär bland annat ett utökat skydd av skog, mark och vatten. Skydd och vård av värdefulla naturområden är en viktig del av den svenska modellen för att skapa en långsiktigt hållbar infrastruktur för djur, växter och människor. Det är också en del av det internationella samarbetet på miljöområdet. Naturreservat är ett av flera medel för att uppnå miljömålen.

I MILJÖBALKEN ANGES FÖLJANDE SKÄL TILL ATT BILDA NATURRESERVAT:

- bevara biologisk mångfald
- vårda och bevara värdefulla naturmiljöer
- tillgodose behov av områden för friluftslivet
- skydda, återställa eller nyskapa värdefulla naturmiljöer
- skydda, återställa eller nyskapa livsmiljöer för skyddsvärda arter

Det finns ofta flera syften för att bilda ett naturreservat, men bevarandet av den biologiska mångfalden samt vård och bevarande av värdefulla naturmiljöer är de vanligaste.

Naturreservat kan också bildas för att tillgodose friluftslivets behov av naturområden. Exempel på detta är när friluftslivet bedöms bli mer omfattande än vad allemansrätten medger, när särskilt viktiga upplevelsevärden behöver tillvaratas eller när man vill bevara tätortsnära grönområden. Områden som skyddas till förmån för friluftslivet behöver med andra ord inte alltid ha höga biologiska skyddsvärden. När man planerar naturreservat prioriteras ofta områden med biologiska värden och värden för friluftslivet.

Att skydda, återställa eller nyskapa värdefulla naturmiljöer och livsmiljöer är syften som kan användas till exempel för att bevara och utveckla områden som inom en snar framtid kommer att få höga naturvärden.

Det finns flera sätt för samhället att formellt skydda eller ge stöd för skötsel av värdefulla miljöer. Utöver naturreservaten finns nationalparker, biotopskyddsområden, naturvårdsavtal och miljöersättningar inom jordbruket. En viktig del av skyddet och vården av den svenska naturen vilar också på markägarnas frivilliga naturhänsyn och intresse att bibehålla natur- och kulturlandskapet.

3 Vilka lagar reglerar bildandet av naturreservat?

De flesta bestämmelserna om att bilda naturreservat finns i kapitel 7 i miljöbalken och i förordningen om områdesskydd (SFS 1998:1252). Ersättningsbestämmelserna finns i kapitel 31 i miljöbalken.

4 Vilka myndigheter har ansvaret?

Det är länsstyrelsen och kommunerna som ansvarar för att bilda naturreservat. Naturvårdsverket disponerar det statliga anslag som används för att köpa mark och för att betala intrångsersättning till dig som är markägare. Naturvårdsverket fördelar anslaget till länen utifrån en nationell prioritering av de områden som föreslås bli naturreservat.

5 Hur går urvalet av lämpliga områden till?

Många skyddsvärda områden är kända sedan länge genom de inventeringar av värdefulla naturmiljöer som länsstyrelser, kommuner, skogsbolag och ideella organisationer genomför. Oftast är det länsstyrelsen som genom sitt övergripande ansvar för områdesskydd i länet tar initiativ till att bilda reservat. Initiativet kan även komma från kommuner, ideella föreningar, allmänheten eller markägare. I vilken takt och i vilken turordning ett område skyddas styrs främst av naturvärdena.

VAL AV LÄMPLIGA OMRÅDEN BASERAS FRÄMST PÅ:

- nationella inventeringar av naturskogar, sumpskogar, våtmarker, vattendrag, nyckelbiotoper, ängsmarker och betesmarker
- nationella strategier och planer, till exempel Nationell strategi för formellt skydd av skog, Myrskyddsplan för Sverige och Bevarandeplan för odlingslandskapet
- länsvisa och kommunala strategier, planer och inventeringar
- EU:s direktiv för urval av värdefulla naturområden

6 Hur får jag information?

Länsstyrelsens första kontakt med dig som är markägare sker normalt per telefon eller vid ett personligt besök, men ibland med brev. Inför denna första kontakt tar Länsstyrelsen fram ett underlag för samråd med dig. Underlaget beskriver bland annat:

- länsstyrelsens bedömning av områdets naturvärden
- behovet att bilda ett naturreservat
- hur det går till att bilda reservat
- syftet och innebörden av reservatsförslaget
- ersättningsreglerna
- preliminär tidsplan för arbetet
- vilka föreskrifter som föreslås

Om många markägare är inblandade kan ni ibland bli informerade vid ett större gemensamt möte.

7 Vilka underlag visar vem som är sakägare?

Länsstyrelsen anlitar Lantmäteriet för att upprätta fastighetsförteckningar inom planerade naturreservat. I fastighetsförteckningen redovisas dels berörda fastigheter, marksamfälligheter, gemensamhetsanläggningar och rättigheter (till exempel servitut och nyttjanderätter) och dels vem eller vilka som är ägare (så kallad sakägare). För att få en tydlig och kvalitetssäkrad avgränsning av naturreservat både för markägare och staten, anlitar länsstyrelsen Lantmäteriet för att staka ut och mäta in planerade reservatsgränser. Inmätningen är normalt utgångspunkten för den karta som ligger till grund för värderingsarbetet.

8 Vilka begränsningar innebär ett naturreservat för mig som markägare?

Som markägare får du vissa begränsningar i din rätt att använda marken när den ingår i ett naturreservat. För att skydda områdets naturvärden kan länsstyrelsen besluta om föreskrifter som bland annat reglerar dina möjligheter att bygga, stängsla, bedriva täkt, odla upp ny mark, dika, bedriva skogsbruk, jaga och fiska (se fråga 9), använda bekämpningsmedel och anlägga vägar. Länsstyrelsen kan också besluta att vissa åtgärder ska utföras i naturreservatet, till exempel slåtter eller viss röjning, för att tillgodose syftet med reservatet (se fråga 24). För en del av dessa begränsningar har du rätt till ersättning enligt särskilda regler (se fråga 10). Länsstyrelsen kan också besluta om att anlägga vandringsleder och rastplatser eller om att utföra andra åtgärder som underlättar eller styr allmänhetens vistelse i reservatet (se fråga 23).

9 Vad händer med jakten och fisket?

Det är syftet med naturreservatet som avgör om det blir några inskränkningar i jakt- och fiskerättigheterna. Oftast är det få begränsningar för jakt i naturreservat. Ibland är dock vissa typer av jakt förbjuden, till exempel fågeljakt vid fågelsjöar eller jakt på skogshöns i vissa skogsreservat. Begränsningar i jaktmöjligheterna, till exempel under veckosluten, kan också förekomma i områden som är särskilt viktiga för friluftslivet. I de fall staten köper marken får du som markägare eller den som är jakträttshavare vid köpetillfället normalt fortsätta att jaga i området om jakt är förenligt med reservatets syfte. Fisket brukar sällan begränsas annat än i vissa fågelsjöar och i sjöar med speciellt hotade fiskbestånd.

10 Vilken rätt till ersättning har jag som markägare?

När ett naturreservat bildas får du som markägare begränsad förfoganderätt över området. Om begränsningarna i förfoganderätten blir så omfattande att pågående markanvändning avsevärt försvåras inom berörd del av fastigheten har du rätt till ersättning. Pågående markanvändning är till exempel jordbruk, skogsbruk, jakt och fiske. Skadan måste uppgå till en viss nivå, en så kallad kvalifikationsgräns, för att du ska få ersättning. Ett exempel på när din pågående markanvändning försvåras avsevärt och du därför har rätt till ersättning är när skogsbruk helt förbjuds i ett reservat.

Reglerna om intrångsersättning gäller bara pågående markanvändning. Det innebär att du inte kan få ersättning för ändrad markanvändning eller förväntningar av ändrad markanvändning. Normal rationalisering inom jordbruk och skogsbruk, liksom odling av energigröda på jordbruksmark är pågående markanvändning. Julgransplantering eller skogsodling på jordbruksmark är däremot inte pågående markanvändning. Du kan därför inte få någon ersättning om reservatsföreskrifterna förbjuder detta. Du får inte heller ersättning för markanvändning som är tillståndspliktig. Om reservatsföreskrifterna förbjuder dig att bygga ett fritidshus får du därför ingen ersättning, om du inte redan har fått bygglov eller om huset är tillåtet enligt fastställd detaljplan.

11 Intrångsersättning eller försäljning?

Om reservatets föreskrifter ger dig rätt till ersättning kan du välja om du vill fortsätta vara ägare eller om du vill sälja marken till staten. Om du vill fortsätta vara ägare erbjuder staten en intrångsersättning. Om du däremot vill sälja det område som ska ingå i naturreservatet blir staten genom Naturvårdsverket ägare av området genom ett köp.

12 Hur värderas min mark?

Naturvårdsverket har tecknat ramavtal med ett antal privata, oberoende värderingsföretag för värderingsarbetet vid bildande av naturreservat. Länsstyrelsen beställer en värdering från något av dessa företag. Värderingen utgör sedan grund för förhandling och ersättning.

VÄRDERINGEN UTGÅR OFTAST FRÅN NÅGOT AV FÖLJANDE FALL:

1. Du erbjuds en intrångsersättning. Värderingen som i detta fall kallas för ersättningsutredning ska redovisa fastighetens marknadsvärdeminskning till följd av att pågående markanvändning avsevärt försvåras.
2. Du vill sälja det område som ska ingå i reservatet. Värderingen som då kallas för värdeutlåtande avser då köpeskillingen (marknadsvärdet) på det område som staten köper.

Marknadsvärdeminskningen/marknadsvärdet bedöms i båda fallen genom en jämförelse mellan den mark som du ska sälja eller få intrångsersättning för och jämförbar mark som har sålts på den öppna marknaden nyligen. När det gäller skogsmark görs också en värdering med hjälp av den så kallade beståndsmetoden.

Beståndsmetoden beaktar skogens långsiktiga avkastning, där värdet idag av alla framtida kostnader och intäkter för skogsbestånden beräknas.

13 Kan jag beställa en egen värdering?

Du kan givetvis själv bekosta en värdering, men det är den värdering som länsstyrelsen har beställt som utgör statens grund i förhandlingen.

14 Hur går förhandlingen med staten till?

Naturvårdsverket har tecknat ramavtal med ett antal förhandlingsföretag för förhandlingsarbetet vid bildande av naturreservat. Länsstyrelsen anlitar oftast dessa företag för att förhandla med dig som markägare för statens räkning. I undantagsfall förhandlar länsstyrelsen i stället direkt med dig. Syftet med förhandlingen är att komma överens om vilken intrångsersättning eller köpeskilling du ska få. Förhandlaren håller nära kontakt med dig för att få en så god bild som möjligt av hur din mark berörs av reservatet. Förhandlaren kan också informera dig om juridiska konsekvenser av reservatsbildningen.

Ibland kan du behöva anlita ett eget ombud i förhandlingarna. Staten är inte skyldig att stå för dina utgifter för ombud, men Naturvårdsverket betalar normalt skäliga ombudskostnader upp till en kostnadsram som Naturvårdsverket bestämmer. Inom denna ram får också skäliga utgifter för granskning av värderingsutlåtandet ingå. Om du vill anlita ett eget ombud på statens bekostnad måste statens förhandlare godkänna det i förväg.

15 Kan staten erbjuda ersättningsmark?

Även om staten inte har någon skyldighet att anskaffa ersättningsmark när ett naturreservat bildas försöker förhandlaren om det är möjligt erbjuda dig ersättningsmark om du säljer din mark i reservatet till Naturvårdsverket. Naturvårdsverket har med vissa förutsättningar och begränsningar möjlighet att erbjuda ersättningsmark med hjälp av Sveaskog AB.

16 Hur förbereds reservatsbeslutet?

Reservatsbeslutet förbereds genom att länsstyrelsen tar fram ett förslag till beslut om att bilda naturreservat. Förslaget ska innehålla:

- en beskrivning av områdets naturförhållanden, olika naturtyper och särskilt skyddsvärda arter
- naturreservatets syfte
- skälen till att bilda reservat
- förslag på föreskrifter
- information om hur föreskrifterna begränsar din rätt att förfoga över området
- information om hur föreskrifterna begränsar allmänhetens rätt att utnyttja marken
- ett utkast till skötselplan
- kartor

Föreskrifterna för reservatet ska vägas mot enskilda intressen, så att föreskrifterna inte blir mer omfattande än att syftet med skyddet uppnås. Som sakägare får du, oftast i samband med att förhandlingarna inleds, möjlighet att yttra dig över förslaget till naturreservatsbeslut. Senare får bland annat Naturvårdsverket, den berörda kommunen, Skogsstyrelsen och intresseorganisationer förslaget på remiss.

17 Hur fattas beslutet – och går det att överklaga?

Oftast fattar länsstyrelsen det formella beslutet om naturreservatet först när förhandlingarna med dig är avslutade. Beslutet att bilda reservat kan dock fattas innan ersättningsfrågorna är lösta, så snart du har yttrat dig om förslaget till beslut och remissinstanserna har lämnat sina synpunkter. Ett beslut om naturreservat börjar gälla tre veckor efter det att du har underrättats om beslutet. Hur det går till att överklaga beskrivs i reservatsbeslutet, som skickas ut till dig. Om du överklagar beslutet gäller det ändå för övriga sakägare.

18 Vem skriver avtal för stat och kommun?

Länsstyrelsen undertecknar avtal om intrångsersättning för statens del, men med förbehållet att det ska godkännas av Naturvårdsverket. Naturvårdsverket undertecknar avtal om köp. När en kommun bildar naturreservat är det kommunen som tecknar avtal om intrångsersättning eller köp av mark.

19 När får jag pengarna?

Intrångsersättningar kan betalas ut före beslutet om att bilda naturreservatet. Betalningen sker när Naturvårdsverket har godkänt överenskommelsen mellan länsstyrelsen och dig som är markägare. Det utbetalade beloppet är en engångsersättning, och beskattas enligt reglerna för realisationsvinstbeskattning, det vill säga som vid vanlig fastighetsförsäljning. När det handlar om köp får du normalt pengarna på överenskommen tillträdesdag.

20 Vad händer om vi inte är överens om ersättningen?

Om länsstyrelsen beslutar att bilda ett naturreservat innan ersättningsfrågorna är lösta fortsätter förhandlingen om ersättning, dock längst ett år efter att beslutet om att bilda naturreservat har börjat gälla, (”vunnit laga kraft”). Om ni inte kan komma överens om ersättningen kan du som sakägare stämma staten i miljödomstolen, för att domstolen ska avgöra frågan. Du måste lämna in stämningsansökan inom ett år efter att beslutet om att bilda naturreservat har vunnit laga kraft. Annars förlorar du rätten till ersättning. Vid stämningsärenden betalar Naturvårdsverket den ersättning för marknadsvärdeminskningen som miljödomstolen dömer att du som sakägare ska få, medan Kammarkollegiet betalar skäliga rättegångskostnader.

21 Vad innebär ett interimistiskt förbud?

Om ett akut hot uppstår mot ett område där det är aktuellt att bilda reservat till exempel i form av anmälan om föryngringsavverkning kan länsstyrelsen meddela ett interimistiskt förbud. Det innebär att ingen utan länsstyrelsens tillstånd får utföra de åtgärder som det interimistiska förbudet beskriver. Det är en tidsbegränsad tillståndsplikt i avvaktan på ett slutgiltigt beslut om området ska bli reservat eller inte. Ett interimistiskt förbud innebär att du måste söka tillstånd för åtgärder som normalt inte kräver tillstånd, men som länsstyrelsen har bedömt strider mot syftet med det planerade reservatet under tiden då förutsättningarna för naturreservatet utreds.

Åtgärder som kan föranleda ett interimistiskt förbud är till exempel husbehovstäkt, dikesrensning, skogsgallring eller en avverkningsanmälan för hela eller delar av ett planerat skogsreservat.

Ett beslut om interimistiskt förbud gäller med omedelbar verkan även om det skulle överklagas. Beslutet gäller under högst tre år. Om det finns särskilda skäl kan det förlängas med ett år och om det finns synnerliga skäl med ytterligare ett år. Som längst gäller det interimistiska förbudet alltså i fem år.

Tillstånd kan sökas hos den aktuella länsstyrelsen eller kommunen. Om du som markägare till exempel vill avverka din skog, och det är förbjudet enligt föreskrifterna, måste du ansöka om tillstånd. Om länsstyrelsen respektive kommunen avslår ansökan gäller miljöbalkens ersättningsregler. Du kan få årlig ersättning för de skador som uppstår genom det interimistiska förbudet, men bara om du ansökt om tillstånd och fått avslag på din ansökan.

22 Vad händer i området när naturreservatet är bildat?

När naturreservatet är bildat markerar länsstyrelsen eller kommunen ut gränserna i fält. Ibland anlägger förvaltaren (se fråga 24) en parkeringsplats. Oftast sätter förvaltaren upp en informationstavla som berättar om naturreservatet och om de föreskrifter som gäller för allmänheten. Till mer välbesökta naturreservat produceras även informationsbroschyrer.

I vissa naturreservat som är särskilt lämpliga för friluftsliv ordnar förvaltaren anläggningar för friluftslivet och besökarens bekvämlighet. Det kan gälla allt från stigsystem och ledmarkeringar till eldstäder, raststugor och fågeltorn. I andra reservat görs ingenting för att gynna friluftslivet. Det kan gälla områden som är känsliga för slitage eller har arter som är så lättstörda att de inte skulle tåla alltför många besökare.

23 Hur sköts naturreservatet?

För att garantera att reservatets natur- och kulturmiljövärden och värden för friluftslivet bevaras finns en skötselplan, som innehåller en beskrivning av området samt en redovisning av vad som ska utföras för att syftet med reservatet ska uppnås. Exempel på skötsel kan vara slåtter, bete och röjning, men också att anlägga och sköta stigar, parkeringsplatser och raststugor för friluftslivet. Vissa naturmiljöer som till exempel fjäll, myrar och gammelskogar kräver normalt ingen eller endast mycket begränsad skötsel. I kulturlandskapet måste däremot ofta betesmarker, slåtterängar och strandängar fortsätta skötas/brukas för att natur- och kulturmiljövärdena ska bibehållas.

24 Vem förvaltar och sköter naturreservatet?

Länsstyrelsen ansvarar i regel för att förvalta statligt beslutade naturreservat och kommunen för att förvalta kommunalt beslutade reservat. Förvaltarens huvuduppgift är att ansvara för den skötsel som framgår av skötselplanen. Förvaltaren kan välja mellan att bedriva skötseln i egen regi eller att låta en entreprenör utföra det praktiska arbetet. Det är normalt staten som finansierar skötseln i statligt beslutade reservat, medan kommunen normalt bekostar skötseln i kommunala reservat.

Lokal förankring är en viktig grundprincip vid förvaltningen, och markägare eller lokala näringsidkare kommer därför ofta ifråga för olika typer av arbetsuppdrag inom reservaten. I många fall, särskilt när det gäller reservat i odlingslandskap med naturvärden som gynnats av äldre tiders brukningsmetoder, är utgångspunkten att du som är markägare fortsätter att sköta/bruka markerna. Genom att bilda reservat blir det möjligt för länsstyrelsen att ge dig som markägare ekonomiskt stöd för natur- och kulturvårdande åtgärder, till exempel fortsatt betesdrift på strandängar och i hagmarker. Sådant stöd kan du få om miljöersättningen i jordbruket är otillräcklig eller om reglerna för miljöersättningen inte sammanfaller med reservatets skötselmål och föreskrifter.

Läs mer:

Svenskt naturskydd 100 år. Motiv, historik och resultat.
Naturvårdsverket 2009. ISBN 978-91-620-8385-4

Miljömålen – i halvtid. Miljömålsrådets årsrapport DeFacto 2009.
ISBN 978-91-620-1272-4

Naturreservat i Sverige. Broschyr, Naturvårdsverket 2006.
ISBN 91-620-8233-7

Nationalparkerna i Sverige. Bok, Naturvårdsverket 2010.
ISBN 978-91-620-1279-3

Så skyddas värdefull skog
– den nationella strategin för formellt skydd av skog.
Folder Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen 2005.
ISBN 91-620-1243-6

Bruk och missbruk av naturens resurser. En svensk miljöhistoria.
Monitor, Naturvårdsverket 2009. ISBN 978-91-620-1274-8

Dialog för naturvården Rapport, Naturvårdsverket 2008.
ISBN 978-91-620-5809-8

Natura 2000 Värdefull natur i EU. Broschyr Naturvårdsverket 2003.
ISBN 91-620-8131-4

En samlad naturvårdspolitik. Skrivelse, miljödepartementet 2001/02:173

Hållbart skydd av naturområden. Regeringens proposition 2008/09:214

Se även:

Länsstyrelsernas hemsida; www.lst.se

Naturvårdsverkets hemsida; www.naturvardsverket.

Beställning av publikationer:

tel 08-505 933 40
fax 08-505 933 99
natur@cm.se
www.naturvardsverket.se

PRODUKTION OCH TEXT Naturvårdsverket **SPRÅKGRANSKNING** Klartext **GRAFISK FORM** forsbergvonessen **FOTO** Framsida: Tore Hagman/N, André Maslennikov/S, Göran Hansson/N; sid 3: Tore Hagman/S, Tore Hagman/N; sid 4: Peter Lilja/N; sid 7: Hans Strand/B, Jens Thuresson/Megapix; sid 9: Hans Ring/N, Rolf Löfgren; sid 10: Tero Niemi/Nb; sid 12: Tore Hagman/N, Eddie Granlund/Nb; sid 14: Mikael Svensson/Norrlandia, Magnus Rietz/B; baksida Peter Lilja/S, Peter Gerdehag/B, Ingemar Holmåsen. B=briljans.se, N=Naturfotograferna, Nb=Naturbild, S=Scanpix **UPPLAGA** 5 000 ex, andra utgåvan **TRYCK** Davidsons Tryckeri 2010

Naturreservat bildas för att långsiktigt bevara och utveckla naturmiljöer med särskilt stort värde för djur, växter och människor. Naturreservaten är en del av vårt natur- och kulturarv som vi sparar åt oss och kommande generationer. I den här broschyren berättar vi hur det går till att bilda naturreservat. Här får du som är markägare eller annan sakägare svar på frågor om naturreservat.

Naturvårdsverket • 106 48 Stockholm • 08-698 10 00 (växel) • www.naturvardsverket.se

ISBN 91-620-8234-5 **BESTÄLLNING** natur@cm.se **TEL** 08-505 933 40 **FAX** 08-505 933 99

NATUR VÅRDS VERKET